

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת: 16:40

יציאת השבת: 17:41

שבת קודש

וארא

שבת ראש חודש

מפטירים

"כח אמר ה' השמים כסאי"

(ישעיה סו' א')

קול ששת

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

מהלכות ברכת הגומל עפ"י שו"ע – סימן רי"ט' ופוסקים אחרונים

הקדמה

כתב הטור ארבעה צריכים להודות יורדי הים כשיעלו ממנו והולכי מדברות כשיגיעו לישוב ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוס בבית האסורים ויצא וסימנם וכל החיים יודוך סלה חבוס יסורין ים מדבר. המקור לכך הוא במסכת ברכות נד: ומה מברך? מברך "הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב" ובבית יוסף פירש את כוונת הברכה - אפילו לאותם שהם חייבים כלומר שהם רשעים כפי שתרגם אונקלוס בבראשית פרק יח' - כג': "רשע" - חייבא, עם כל זה גומל להם טובות וגם אני כאחד מהם שאף על פי שאיני הגון גמלני כל טוב. והשומעים אומרים אשר גמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה. מה שהשומעים עונים אינו מובא בגמרא אלא שהרמב"ם כתבו בפרק י' מהלכות ברכות הלכה ח'.

בפני כמה אנשים יש לברך ברכה זו? התוספות במסכת ברכות נד: ד"ה "אימא" סוברים כי היות ובגמרא לא הוכרע אם צריך לאומרה בפני עשרה שניים מהם תלמידי חכמים, או עשרה ועוד שני תלמידי חכמים, לכתחילה צריך לאומרה בפני שנים עשר, ששניים מהם תלמידי חכמים. וכתב הטור כי בדיעבד אם בירך אפילו בפחות מ' אינו צריך לחזור ולברך, מפני שהלשון צריך להודות בפני עשרה, משמע דווקא לכתחילה. ובבית יוסף כתב - ואין הדיוק נראה בעיני מפני שאדרבה הלשון שנקטה הגמרא צריך להודות משמע שיש עיכוב בדבר.

אולם הרי"ף שם כתב שצריך לברך ברכה זו בפני עשרה, וכן כתב הרמב"ם בפרק י' מהלכות ברכות. וכן כתב הסמ"ג בעשין כז'. וכתב הבית יוסף, כי נראה לדעתם, היות וברכה זו היא מדרבנן, יש להקל ועוד שכן מהמעשה ברב יהודה, אשר הובא שם.

פירוש הלכות

א. ארבעה צריכים להודות: יורדי הים כשיעלו ממנה - דווקא כשיעלו ממנה לגמרי ואין בכלל זה מה שעומדים עם הספינה כשבאה לנמל והאנשים שבה יורדים ליבשה ליום או ליומיים, מפני שעדיין לא ניצול מן הסכנה לגמרי. והוא הדין בהולכי מדבריות ובדרך הליכתם עוברים דרך איזה עיר גם כן אין מברכים. והולכי מדברות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא - והולך כבר על בוריו ומי שהיה חבוס בבית האסורים ויצא, וסימנך: וכל החיים יודוך סלה. "חולה" "יסורים" "ים" "מדבר". (מרן בשו"ע ומשנה ברורה)

ב. כתבו האחרונים, שמי שנתחייב על ארבעתן אינו מברך, כי אם ברכה אחת לכולן. (משנה ברורה)

ג. כתבו האחרונים שקטן אינו מחוייב להודות, ואפילו מצד מצוות חינוך. (משנה ברורה) בילקוט יוסף ג' שהמנהג הוא שקטן פחות מיג' שנים, אינו מברך הגומל. אך בזמן הזה "דאכשור דרא" קטנים - בן או בת שטרם מלאו להם שש שנים, והם יודעים למי מברכים, ומברכים הגומל מצד חובת חינוך, יש לענות אמן אחר ברכתם.

ד. נשים מנהג העולם שאינן מברכות ברכה זו וכתבו האחרונים הטעם מפני שסדר ברכה זו הוא בפני עשרה, ולא אורח ארעא לאשה. ויש שכתבו כי מכל מקום נכון הוא שתברך בפני עשרה נשים ואיש אחד. (משנה ברורה) אולם בילקוט יוסף ג' כתב שנשים צריכות לברך הגומל, ותברכנה בעזרת הנשים, כשיש עשרה אנשים בבית הכנסת.

ה. מה מברך: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב. פירוש: אפילו לאותם שהם חייבים כלומר שהם רשעים, גומל להם טובות וגם אני כאחד מהם, אף שאיני הגון גמלני כל טוב. (מרן בשו"ע ומשנה ברורה)

ו. השומעים אומרים: מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה. (מרן בשו"ע) ואם לא אמרו אינו מעכב. (משנה ברורה) יש להזהר לענות אמן אחר ברכת הגומל, לפני שעונים: מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה, והמברך אומר אמן כן יהי רצון. (ילקוט יוסף ג')

ז. נוסח הברכה אינו מעכב והעיקר שיאמר את העניין - כלומר את מהות הברכה. (עפ"י משנה ברורה)

ח. צריך לברך ברכה זו בפני עשרה עם בעל הנס, ושניים מהם רבנן, על פי הכתוב: וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהלווהו (תהילים קז, לב), ואין זקן אלא מי שקנה חכמה, וכתב המגן אברהם שצריך שיהיו שונה הלכות. (מרן בשו"ע ומשנה ברורה)

ט. ואם לא מצויים שם רבנן, לא יניח מלברך, ונהגו לברך אחר קריאת התורה, לפי שיש שם עשרה. (מרן בשו"ע).

י. אם בירך בפחות מעשרה, יש אומרים שיצא מפני שכל עיקר עשרה אינו אלא למצווה, ויש אומרים שלא יצא, מפני שהצורך בעשרה הוא לעיכובא. וטוב לחזור ולברך בפני עשרה בלא הזכרת שם ומלכות, משום שספק ברכות להקל. (מרן בשו"ע ומשנה ברורה)

יא. אם יודע שלא יזדמנו לו עשרה, יברך בלא עשרה אפילו לכתחילה, ובהלכות הרא"ה כתב שימתין עד שלשים יום פן יזדמן לו עשרה שיוכל לקיים המצווה כהלכתה ויותר לא ימתין. (משנה ברורה)

יב. כתב הרמב"ם שהמברך צריך שיהיה עומד בשעת ברכה ובדיעבד יצא אף בישיבה. (משנה ברורה)

יג. אם בירך אחר- ואמר: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר גמלך כל טוב, וענה אמן, יצא. (מרן בשו"ע) אם לא ענה אמן לא יצא, וכן צריך שישמע את הברכה מתחילתה ועד סופה ויכוון לצאת בה ידי חובת ברכת הגומל שנתחייב. (משנה ברורה)

יד. מזה נוהגים קצת אנשים שכשילדו נשותיהם וומבריאות, עומדים ומברכים ברכת הגומל וכשהיא תענה אמן על ברכתו יוצאת בזה. ונוסח הברכה יאמר הגומל לחייבים טובות שגמלך כל טוב. ואם בירך שלא בפניה יאמר שגמל לאשתי כל טוב ואם הוא מברך על אביו או רבו יאמר שגמל לאבי או לרבי כל טוב ואם בפניו יאמר שגמלך כל טוב. (משנה ברורה) אולם כבר הובא לעיל, כי בילקוט יוסף ג' כתב שנשים צריכות לברך הגומל, ותברכנה בעזרת הנשים, כשיש עשרה אנשים בבית הכנסת.

טו. אין זה נחשב כברכה לבטלה של המברך, אף על פי שלא נתחייב בברכה זו, הואיל ואינו מברך, אלא רק בדרך שבח והודאה על טובת חבירו ששמח בה. (הרמ"א בהגה) וכל שכן אשתו שהיא כגופו. (משנה ברורה)

טז. מה שכתב מרן - אם בירך אחר, מדובר אפילו באדם שאינו קרובו, מפני שיכול לברך על טובת חבירו, כל שהוא שמח בזה. (משנה ברורה)

יז. וכן אם אמר: בריך רחמנא מלכא דעלמא דיהבך לך, וענה אמן, יצא. (מרן בשו"ע) והוא הדין שלכתחילה יכול לפטור עצמו בכך. (משנה ברורה)

אמרי בינה - אמרי זוז"ל בשבז המידות הטובות

לדעת בעל ה"אורחות צדיקים" שלושים דברים שעל האדם לזכור בכל יום פעמיים, ולהכניסם בעמקי הלב, כדי שעבודתו תהיה מקובלת לפני הקב"ה, ותשא חן וחסד לפניו. בגיליון הקודם הובאו שישה, להלן השביעי והשמיני:

השביעי - שיזכור בענייני העולם עבד שראה אשר אדוניו מטיב עמו ומספיק לו צרכיו, כמה צריך אותו עבד לקבל עליו מורא אדוניו ואהבתו, ושייכנע לפניו, וישתדל בכל כוחו שימצא חן בעיני אדוניו - קל וחומר שיקבל האדם עליו עול מלכות שמים, ויחשוב עצמו כעבד נכנע לפני רבו, ואל יראה בעצמו שום שררה וגאווה.

השמיני - שיזכור כל עבדי המלך איך הם זריזים ומשתדלים בעבודתם, ואם עבדי המלך יעשו מעשה המלך דבר שצריך חכמה ועצה, הנה יפנו לבם מכל דבר וישימו כל מחשבותיהם וחכמתם לעשות עניין המלך בתבונה ובחכמה ובכיוון בכל לב אשר יוכלו לעשות. ואם יבוא לשבח את המלך ולהחזיק לו טובה על הטוב שעשה לו, הן אם יכתוב לו כתב או יעמוד אצלו על פה, יחפש בלבו לשון צחה ונאה לשבח בה המלך - קל וחומר שיעשה כן לפני מלך מלכי המלכים, שישים כל כוונתו בעבודת השם, יתברך, לעשות כהלכתה ולייפותה. (אורחות צדיקים - שער הזכירה)